

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК V

Рівне – 2017

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. V / ред. кол. О. М. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2017. – 89 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 25 квітня 2017 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;
БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

ГУЛЯ ОЛЕНА

Особливості поетики та жанрових форм малої прози

Юрія Косача 1920-50-х років 5

ДЕМЧУК НАТАЛІЯ

Мариністична символіка

роману «Майстер корабля» Юрія Яновського 10

КОЗАЧОК АЛІНА

Панський побут у творах Марка Вовчка 19

КОРІНЬ РУСЛАНА

«Текст Бетховена» в ліриці

«Розстріляного Відродження» 1920-1930-х рр..... 26

ЛАЗОРИШИНА НАТАЛІЯ

Літературні містифікації 1920-1930-х років 30

ЛЕПЕХА НАТАЛІЯ

Дебогорій-Мокрієвич як літературний персонаж

роману «Тодір Сокір» Галини Журби 35

МАКСИМЧУК ІВАННА

Відмова від власної культури як шлях до самознищення

(за драмою Лесі Українки «Бояриня»)..... 41

ПАРФЕНЮК ІРИНА

«Людина зупиняє свій час тоді, коли вона щаслива»:

антиутопійні та фантастичні виміри

у романі Яни Дубинянської «Свій час»..... 46

ПОПОВА ДІАНА

Школа і просвіта у творах Олександра Кониського 52

ПРОЦИК ХРИСТИНА

До проблеми осмислення пам'яті роду

в романі «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко 58

РОМАНЮК НАТАЛІЯ

Національні типи у п'єсі Миколи Куліша «Мина Мазайло»:

проблема вибору 64

САНДЕР ІРИНА

Соціум проти особистості: драма Чіпки Варениченка

(роман Панаса Мирного та Івана Білика

«Хіба ревуть воли, як ясла повні?») 69

СОБЧУК ЛЕСЯ

Школа українського перекладу в епоху шістдесятництва..... 73

ТКАЧУК КАТЕРИНА

Мікеланджело Буонарроті: візуальні медіації

в ліриці «шістдесятників»..... 81

ШУСТВАЛЬ ЮЛІЯ

Образ героя в контексті української історії

(за романом Володимира Лиса «Століття Якова»)..... 85

Юлія Шустваль

Науковий керівник – канд. філол. наук Крупка М. А.

ОБРАЗ ГЕРОЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ (ЗА РОМАНОМ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»)

У статті проаналізовано проблеми формування образу головного героя на тлі столітньої історії. Особлива увага концентрується на самотності образів і оригінальності сюжету.

Ключові слова: роман, сюжет, образ, ідентифікація, кліше.

This article analyzes the problem of the image of the protagonist against the background of a century. Special attention is focused on identity recognition and originality of the plot.

Key words: novel, story, image, identity, clichés.

Роман «Століття Якова» у 2010 році отримав престижну нагороду «Коронація слова» за найкращий роман десятиліття. Оксана Забужко в передмові до твору пише, що «Після “Століття Якова” склад “першого ешелону” сучасної української літератури доведеться переглянути – адже твори такого епічного масштабу й густини нечасто пишуться не тільки в Україні» [4], тим самим підтверджуючи думку про знаковість тексту у соціокультурному просторі нашої країни. Роман засвідчив ще одну тенденцію – затребуваність масової літератури. На це вказує О. Клименко: «“Століття Якова” – якісний твір для масового читача (хоча й шанувальники “високої” літератури, думаю, аж ніяк не почуватимуться скривдженими). Погоджуюсь, оскільки розгляд роману у рідному класифікаційному середовищі дозволяє не акцентувати на деяких огріхах “Століття Якова”, що їх не вдалося б оминати, розглядаючи твір із тією вимогливістю до художньої образності, з якою розглядаються класичні твори Мелвілла, Фолкнера та Маркеса. Погоджуюсь, оскільки гуманістичне письмо Володимира Лиса змушує говорити про роман “Століття Якова” зі серйозною повагою» [5]. Про популярність твору свідчить і активне обговорення роману у літературознавчих колах. Зокрема Ольга Герасим'юк зауважила драматичність особистої історії героя: «Усі болючі любові, смерті, чудні чужі-рідні діти, зроблені в гріху, яким часто буває любов людини, що живе, як душа закомандує... Усі драми й фарси через цю душу... Уся ця, як Сарагоські згубні води, душа... Усі сто літ Якова, що найбільше на фіналі захотів дожити не до тих ста літ, а до весни, коли оживе й засюрчить цвіркун, який вічно це робить у його самотній хаті...» [3].

У розвідках В. Вербич [2], М. Максименко [7], В. Михайлюти [8], Г. Чоп [9], йдеться про актуальність, проблематику, тематику роману, проте характеристика головного героя знаходилася поза увагою дослідників, що і визначає актуальність та мету нашої статті.

Роман «Століття Якова» – своєрідний епос-біографія одного поліського українця, який за свій столітній вік пережив п'ять держав: Російську імперію, УНР, Польщу, гітлерівську Німеччину, сталінський СРСР. Доживши до незалежної держави Україна, він опинився у ситуації родинної та національної драми, яка була запрограмована геополітичними катастрофами ХХ століття.

Герой Яків Мех в авторській концепції постає як пересічний житель села Загоряни, «Загорени, як кажуть». На початку твору ми знайомимося ще зі зовсім малим Яковом та його вірною подругою, а пізніше і першим коханням – Уляною. За всіма законами української класичної літератури їхня любов не мала майбутнього, адже Уляна родом із заможної родини, на противагу Якову. Проте автор запропонував цілком нову сюжетну колізію розвитку цих стосунків: Уляна, виходячи заміж за багатого Тимоша, віддає своє дівоцтво Якову, і залишається впродовж довгого часу його коханкою: «...Яків почув Улянин шепіт: – Хочу, щоб ти був моїм... А я твею...» [6, 10]. Образ дівчини, що віддає дівоцтво коханому, а виходить заміж за іншого, не новий в літературі, проте письменник ускладнює психологічну колізію. Ця, ще зовсім молода жінка твердо вирішила, що хоч і покірنا своєму шлюбному чоловікові, проте дітей вона матиме від першого (і, можливо, єдиного справжнього) кохання: «– Ясю, я тебе любила і буду любити. І дитину хочу від тебе, а не від нього. Не від Вергуна. Али в нашій родині ніхто ніколи не йшов проти батька чи матері. Ніхто. І я не піду. Така вже я вродилася» [6, 12]. Такий вибір обернувся трагедією для Якова. Пізніші події: намагання перешкодити весіллю Уляни та Тимоша, викрадення (вже законної дружини) при виході із церкви, повернення до чоловіка, любовні стосунки із чужою дружиною демонструють приреченість цього кохання.

Автор випробовує героя коханням і д інших сюжетних колізіях. Будучи в польській армії, улан Якуб Мех познайомився із полячкою Зоф'єю Мялковською, яка виявилася повією. Таким чином і друга любовна історія, на перший погляд, обернулася життєвою драмою. Проте, коли жінка остаточно з'явилася в його житті, він зміг її прийняти і пробачити.

Стосунки із жінками показують силу характеру і духовне багатство героя. Володимир Лис, розповідаючи про образ Якова теж зауважував його притягальну простоту: «Здається, нічого особливого в ньому немає, проте жінки, які його так щиро любили, і яких любив він, відчували в ньому ту людську справжність, ту правдиву здатність до рішучих вчинків, якими наділений не кожен чоловік» [9]. Він зображений не ідеальним, але справжнім чоловіком, який здатний на все заради найближчих. Ця його первісна простота та щирість високо цінувалися у тогочасному суспільстві і приваблювали до нього громаду.

Образ головного героя варто розглядати не лише у приватному просторі, а й як вияв соціальної пам'яті українського народу, адже життєва доля Якова уособлює ціле століття нашої історії. Роман «Століття Якова» «сприймається як така собі індивідуалізована версія історії України ХХ ст., історії, класично розказаної з перспективи “маленької” людини», – зазначав

О. Клименко [5]. Така універсальність досягнута введенням у художню тканину твору доль чотирьох поколінь, починаючи з батьків Якова, закінчуючи його онуками.

Читачі переживають історичні катаклізми з точки зору самого учасника подій. Пересічний селянин Яків, хоча і служив уланом війська польського, все ж не був людиною військовою. Справжнім його покликанням була сім'я, діти та господарство. Проте через зміни влади та збройних протистоянь він був змушений неодноразово воювати. Війна з німцями, полон і знову війна. У ці криваві роки в нього на руках помирає Тимішів батько, він зустрічається із колишнім чоловіком Софії і розповідає, що перша донька, яку виростив Яків, від Кшиштофа. У полоні, він, не знаючи того, зустріне перше кохання своєї дружини – Тадика, який віддасть йому перед смертю медальйон, подарований ще зовсім молодою Зосею. Такі заплутані сюжетні ходи уособлюють думку автора про те, що цей роман невіддільний від справжнього життя і від реальних людей з їхнім минулим, теперішнім та майбутнім.

Мілітарний дискурс роману побудований на особистісному досвіді героя і має на меті показати війну у рамках естетики травми, а не героїзму. Адже всі історичні події втілені в сюжетній лінії одного персонажа, якому час і обставини диктували модель поведінки. В. Лис так обумовлює вибір героя роману: «*/.../ простий Яків Мех зачіпає за живе саме своєю природністю, світлом своєї душі, тим людським магнетизмом, який не залишає читачів байдужими. Він привабливий своєю простотою. Нам багато люблять показувати олігархів, багачів, а то й богів. Але Яків – справжній чоловік із чистою душею, з яскравою і нелегкою долею усього ХХ століття*» [9].

Драматичні життєві перипетії та глобальний історичний простір роману, передані крізь призму бачення «простого чоловіка», провокують розглядати роман у рамках кіносценарію. Адже навіть кожна з чотирьох частин, на які поділено роман, має свою мікрозавершеність. Це ніби багатосерійний фільм, що може детально показати глядачам життєвий шлях головного героя. Про це й говорить Роксоляна Свято: «*Та й деякі інші особливості роману викликають кіно- (сценарні?) асоціації: діалоги, яких у романі Володимира Лиса чимало, завжди чіткі й на диво вичерпні, а інколи й за формою імітують репліки драматичних персонажів (скажімо, коли Зося вперше приходиться до сільського солтиса), сцени – зримі, герої – впізнавані. І, здається, все це – цілком усвідомлена авторська стратегія*» [5].

Адже подекуди героями стали пересічні мешканці реально існуючого села. На цьому наголошував і сам автор: «*Загорани – і реальне, і вигадане село водночас... Навіть кілька епізодичних персонажів у моїй книзі – це реальні згоранці, яких я змалював із натури і нічого вже не додавав*» [9]. Усі сюжетні лінії роману доповнюють одна одну і формують не тільки характери другорядних героїв, а й сутність самого Якова. Прожите й пережите – не стільки тягар для Якова Платоновича, скільки вагомий набуток. Прийшовши

дорогою неймовірних страждань і випробувань, головний герой залишається порядною і милосердною людиною, яку не змогло зламати ціле століття.

Роман «Століття Якова» має складну жанрову природу. Літературознавець В. Агеєва пише про належність роману до жанру родинної саги: «Володимир Лис не побоявся звернутися до ніби немодного сьогодні жанру родинної саги, більш того, написав роман майже реалістичний – психологічно дуже переконливий. А за психологією персонажів я в сучасній прозі вже, сказати б, скутила» [1]. Проте твір містить і елементи хроніки, зокрема розповідь головного героя про його життя від самого дитинства і аж до останнього кохання, і елементи саги, адже в творі задіяна вся родина Якова, а також описані родини двох його коханих жінок до покоління їхніх дітей та внуків.

Жанрова форма твору та життєві перипетії в долі Якова глибоко закорінені в українській прозі і є своєрідним кліше, відображенням нашої історично сформованої ментальності. Адже історія стає формою творення суспільного портрета доби, тлом формування характерів. Проте образ головного героя не є шаблонним для літератури, незважаючи на всі політичні зворушення і протистояння, він не став на чийсь бік. Все життя він наголошував на своєму небажанні бути прихильником якоїсь конкретної політичної влади. Яків жив за законами совісті, і це була єдина політика, в яку він вірив і якої дотримувався. І саме такий український тип став орієнтиром для творчості В. Лиса, в чому ми переконуємось уже на сторінках наступної його книги «Соло для Соломії».

Джерела:

1. Агеєва В. Про роман «Століття Якова»: [Електронний ресурс] / В. Агеєва. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/book/2010/11/4/64823/>.
2. Вербич В. Книга «Століття Якова»: [Електронний ресурс] / В. Вербич. – Режим доступу : <http://knpu.gov.ua>.
3. Герасим'юк О. Володимир Лис. «Століття Якова»: [Електронний ресурс] / О. Герасим'юк // BBC Ukrainian. – 2010. – Режим доступу : http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2010/11/101104_book_lys_yakiv_sp.shtml.
4. Забужко О. Направду добра книжка / О. Забужко // Володимир Лис. Століття Якова. – Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2010. – С. 2.
5. Клименко О. Дві рецензії на бестселер Володимира Лиса : [Електронний ресурс] / О. Клименко // ЛітАкцент. – 2010. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2010/10/29/dvi-recenziji-na-bestseller-volodymyra-lysa/>.
6. Лис В. Століття Якова / В. Лис. – Харків : «Клуб сімейного дозвілля», 2010. – 240 с.
7. Максименко М. Літературні вітражі Володимира Лиса : інтелект-реліз : [Електронний ресурс] / М. Максименко. – Режим доступу : http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=267%3A2014-11-06-08-39-27&catid=225&Itemid=25&lang=uk.

8. Михайлюта В. «Століття Якова» і проблема масової літератури в сучасному літ процесі : [Електронний ресурс] / В. Михайлюта – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/obraz/2013_14/Myhaylyu.pdf

9. Чоп Г. «Мій герой увібрав у себе ціле ХХ століття» : [Електронний ресурс] / Г. Чоп. – Режим доступу : <http://pohlyad.com/zhyttya/n/3644>.